

Biodiversiteit in jouw gemeente: Technische fiche problematiek vos en steenmarter

Algemeen

Vos en steenmarter zijn na een lange periode van vrijwel volledige afwezigheid in Vlaanderen aan een opmerkelijke terugkeer bezig. Sedert de jaren '80-'90 van de vorige eeuw is er in heel West-Europa een spontane toename van het bestand van vos en steenmarter en een herkolonisatie van het oorspronkelijke leefgebied.

Beide dieren zijn 'generalisten', zij voeden zich met allerlei prooisorten, en schakelen vlot over naar andere prooien bij een veranderend aanbod. Ook komen zij in allerlei soorten biotopen voor.

Problemen kunnen optreden wanneer vos of steenmarter gebruik maken van mogelijkheden die door mensen geboden worden. Zowel het verorberen van kleinvee als het bewonen van zolders ed. kunnen mits enkele eenvoudige maatregelen voorkomen worden.

De structuur van Vlaanderen, met zijn versnipperde bebouwing doorheen het volledige buitengebied maakt ook dat deze dieren veelvuldig in contact komen met de menselijke omgeving.

Het is dus ook een kwestie van leren samenleven, en zowel mens als dier zijn plaats gunnen in ons dichtbevolkte landje.

Even voorstellen... Vos

Locatie

De vos is familie van de hondachtigen, en is tot zo'n 80 cm lang met een pluimstaart tot bijna 50 cm. Zijn vacht is roodbruin op de bovenzijde en grijs-wit op de onderzijde (1).

Vossen hebben een bijzonder groot aanpassingsvermogen, zowel qua biotoop als voedsel. Vossen komen tegenwoordig zelfs al voor in onze grote steden. Verder zijn ze te vinden in polders tot in bossen.

Hun dieet bestaat voornamelijk uit kleine zoogdieren (veel muizen), maar ook vogels, fruit, ongewervelden en aas staan op hun menu. In de steden durven ze wel eens vuilniszakken openscheuren/-bijten (net als honden en katten trouwens).

Het zijn territoriale dieren. Dit wil zeggen dat ze een gebied afbakenen waar ze geen soortgenoten dulden. In Vlaanderen zijn deze territoria enkele honderden hectaren groot. In dit territorium leeft één mannetje met één tot enkele vrouwtjes (afhankelijk van het voedselaanbod en de aanwezigheid naburige vossen).

Per territorium is er slechts één nest per jaar. De vos maakt een burcht, zijnde een ondergronds uitgegraven gang(enstelsel) (2). De worpgrootte is meestal vier tot vijf jongen. Hiervan sterven er reeds meerdere tijdens hun eerste levensjaar. De jongen worden verdreven uit het territorium en moeten zelf op zoek naar een eigen territorium.

Vossen worden al eeuwenlang vervolgd: vanaf de tweede helft van de 19e eeuw tot WO II was de vos bijna volledig uitgeroeid in Vlaanderen.

De vos is in de jachtwetgeving gecatalogeerd onder het 'overig wild' en is bejaagbaar tussen 1 september en 15 januari. De jacht mag niet plaatsvinden in een straal van vijftig meter rond de burcht. De vos mag wel het hele jaar door bestreden worden door bijzondere veldwachters op het terrein waar ze aangesteld zijn. (www.bosengroen.be)

'Problematiek' van de vos

Omdat de vos nu terug algemener is, zijn er meer gevallen van vossen die kleinvee komen stelen in tuinen (3). Dikwijls klinkt dan de roep luid om algemene verdelging en afschot van de vossen.

Om te beseffen dat dit niet helpt moet men de leefwijze van de vos een beetje begrijpen.

Territoriumdieren doen aan sociale regulatie. Dit wil zeggen dat niet alleen het aantal prooien hun aantal bepaalt, maar ook de dichtheid van andere vossen in de buurt (en de concurrentie daardoor). De sterfte bij vossen is de som van een aantal factoren. Als er een sterftfactor stijgt (verdelging, ziekte,...) zullen meer wijfjes aan de voortplanting deelnemen, waardoor méér jongen overleven. De sterfte wordt gecompenseerd tot een bepaald evenwichtsniveau.

"weg met alle vossen!" ?

Omdat vossen territoriaal zijn en geen soortgenoten dulden op een oppervlakte van zo'n 500 ha, kan je stellen dat heel Vlaanderen is opgedeeld in zulke territoria. Als er een vos wordt geschoten, wordt zijn territorium snel weer ingenomen door een andere vos, die net op zoek is naar een vrij territorium. Wil men dus in één regio de vossen weg, moeten ook deze in de naburige regio geschoten worden. En om effect te hebben zou dat dan zo moeten doorgaan tot heel Vlaanderen, dan België, dan Europa, ... leeggeschoten is. Dit is een uitroeijingsscenario en zulke strategieën mogen hopelijk tot een barbaars verleden gerekend worden. Het is alleszins niet het gevoerde beleid van de overheid en ook niet de meest zinvolle benadering van het probleem.

invloed van afschot

Hierdoor roomt men de najaarstand af van de populatie, waarbij men meestal jonge dieren en zwervers schiet. Buiten het feit dat men zo een populatie in 'stress' houdt en bijgevolg zorgt voor een continu hoge voortplanting, blijft de kans bestaan dat er vossen ergens kippen gaan stelen. Voor de individuele kippenhouder verandert er op deze wijze dus niets.

Bovendien heeft onderzoek uitgewezen dat jacht zorgt voor een snellere verspreiding van ziektes (hondsdolheid, vossenlintworm) omdat afgeschoten territoriumhouders vervangen worden door immigranten, vaak zwakkere en zieke dieren die elders geen territorium konden veroveren.

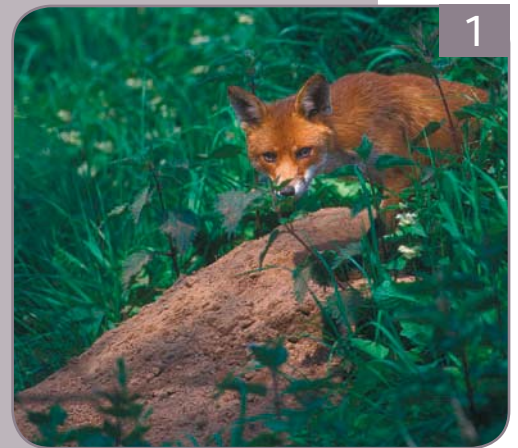
De enige oplossing om schade aan pluimvee te vermijden is zorgen voor een afdoende beveiligd hok.

Volgende maatregelen zijn daarbij minimaal:

Vos (en steenmarter) zijn hoofdzakelijk nachtdieren. Door de kippen 's nachts in een afgesloten hok op te sluiten kunnen dus reeds problemen voorkomen worden.

Ook aanpassingen aan de kippenren kunnen soelaas bieden. Zorg voor een afrastering van minimum 2 m hoog met een maaswijdte van maximaal 3 à 4 cm. Bevestig de draad aan de buitenzijde van de palen en span deze strak aan. Dit voorkomt dat marters langs de palen zouden kunnen klimmen.

Zorg ervoor dat de bovenste 40 cm van de draad naar buiten is omgeplooid onder een hoek van ca. 120 graden (4).

Voorzie rondom de afsluiting een 40 cm brede zone die afgedekt is met tegels of een betonplaat (4). Ook een afscherming rondom met planken of gaas is goed. Vossen en steenmarters zullen steeds langs de draad proberen te graven. De draad kan best ook nog 50 cm diep ingegraven worden.

Met al deze voorzorgen zijn uw kippen gegarandeerd veilig voor vossen en steenmarters.

Piekmomenten voor problemen met vossen komen voor bij aanhoudende vorst en/of sneeuw en tijdens de jongenperiode (april-juni). Echter, schade kan op elk moment van het jaar voorkomen.

Hoe vossenschade herkennen?

Vossen komen in de regel alleen 's nachts naar de mens. Als de schade overdag gebeurt, is ze hoogstwaarschijnlijk veroorzaakt door honden. Pluimvee met afgebeten kop kan op vos wijzen, alsook het laten liggen van verschillende doodgebeten dieren. Dit komt door 'surplus-killing' waarbij het instinct van een roofdier abnormaal wordt geprikkeld door de aanwezigheid van meerdere 'zwakke' prooien die niet (kunnen) gaan lopen. Hij bijt dan alle dieren de kop af.

Vossen en ziektes

Vroeger werden veel vossen verdelgd omdat ze rabiës (hondsdolheid) zouden overbrengen. Ondanks duizenden gedode vossen bleef de ziekte in Wallonië aanwezig (hondsdolheid heeft zich nooit over Vlaanderen verspreid). Vanaf de jaren 80' van de vorige eeuw is men echter begonnen met een vaccinatiecampagne via uitgestrooid aas. Hierdoor is de hondsdolheid uit België verdwenen. Een ziekte die de laatste jaren veel bekendheid verwierf is de vossenlintworm. Bij deze ziekte kan ook de mens besmet worden door contact met vossen (maar evengoed met honden!). In Vlaanderen werden enkele besmette vossen vastgesteld. Een paar kleine voorzorgsmaatregelen zijn voldoende:

- Raak geen dode of levende vossen of hun uitwerpselen aan (5)
- Hou je hond uit de buurt van vossenburchten
- Pluk enkel bessen die op voldoende hoogte groeien (75 cm)
- Laat je hond niet vrij loslopen in de natuur.

Er is zeker geen reden tot paniek. Tot op heden is nog niemand besmet geraakt in Vlaanderen. Het probleem moet dus geplaatst worden in een breder afwegingskader van alle risico's die we dagelijks bereid zijn te nemen (vb. in het verkeer).

Steenmarter

De steenmarter behoort tot de marterachtigen. Hij heeft ongeveer het formaat van een slanke huiskat (40-50 cm) met een staart van 25 cm lang.

De vacht is vaalbruin met een heel kenmerkende witte kin en borstvlek die verder loopt tot op de voorpoten (6). De staart is dik en ruig behaard.

Marters zijn zeer lenig en kunnen uitstekend klimmen. Ze wringen zich zelfs door spleten die slechts 7 cm breed zijn.

Deze alleseter lust bessen, vruchten, eieren en kleine prooidieren zoals ratten en muizen.

Ze leven in veel verschillende biotopen, liefst in een structuurrijk cultuurlandschap, vaak in de nabijheid van mensen. Ook steden worden langzaam gekoloniseerd.

Steenmarters verdedigen een territorium, dat afhankelijk van het voedselaanbod 50-700 ha groot is. Het wordt bezet door één mannetje en één of enkele wijfjes. Er is jaarlijks één nest in het voorjaar met twee tot vier jongen. In het najaar worden de jongen verjaagd en moeten ze op zoek gaan naar een eigen territorium.

Steenmarters zijn warmteminnend. Zij zoeken schuilplaatsen die de temperatuur wat bufferen. Dikwijls zijn dit gebouwen (zolders, schuren, ...) (7). Ze hebben een netwerk van schuilplaatsen, die ze in willekeurige afwisseling gebruiken.

Steenmarters zijn in tegenstelling tot vossen integraal beschermd!

6

6

6

Problematiek

Buiten de problematiek van het pluimvee, die op dezelfde manier als bij de vos kan opgelost worden (zie hierboven), kunnen steenmarters overlast veroorzaken in huizen.

Dit kan door lawaai, stank of het beschadigen van kabels ed.

Van steenmarters moet je niet bang zijn. Enkel wanneer als ze in het nauw gedreven worden kunnen ze iemand aanvallen. Doorgaans lopen ze zo snel mogelijk van mensen weg.

Steenmarters kiezen soms zolders uit om hun kroost groot te brengen, soms gewoon als favoriete schuilplaats. Hierbij kan er geluidsoverlast ontstaan. De dieren zijn in hoofdzaak nachtactief, en het meeste lawaai doet zich voor wanneer de bewoners willen slapen. Ook kan er stank ontstaan door de latrines van steenmarters. Latrines zijn hoopjes uitwerpselen, ze gebruiken namelijk steeds dezelfde plaats om hun uitwerpselen te deponeren.

De oplossing is eenvoudig. Maak veel lawaai op de plaatsen waar je de steenmarters hoort, bij voorkeur rond valavond. Gebruik potten en pannen, zet je radio luid, begin alles te verschuiven op de zolder, ... Alhoewel steenmarters graag in de buurt van mensen zitten, zijn ze erg bang van 'ongewone' gebeurtenissen en zullen ze zo vlug mogelijk hun biezen pakken. Ze hebben namelijk een heel netwerk van schuilplaatsen en zullen dan verhuizen naar een andere schuilplaats.

Als je zeker bent dat ze zijn verdwenen, kun je de opening waarlangs ze naar binnen komen afsluiten. Anders kan het zijn dat ze na een tijd terug komen. Na het verjagen is het verwijderen van overhangende takken die contact ma-

ken met je huis aan te bevelen. De marters kunnen die namelijk als 'overloop' gebruiken om je dak te bereiken.

Verder kan men doekjes leggen met restjes parfum op de plaats waar ze zich bevinden. Er zijn ook dure elektronische middelen en martersprays in de handel verkrijgbaar; het effect hiervan is echter niet beter dan het gebruik van parfum of ammoniak.

Dood ze zeker niet, want binnen de kortste keren wordt de gedode steenmarter vervangen door een ander exemplaar. Steenmarters hebben namelijk speciale klieren aan hun poten waardoor ze continu een geurspoor afscheiden. Zo wordt een nieuweling rechtstreeks naar je huis geleid.

Ook weet een gevestigde steenmarter perfect waar het voor hem gevaarlijk is. Zo zal hij, eens verjaagd, waarschijnlijk niet meer naar je huis terugkomen.

Vooraf in onze buurlanden is het fenomeen gekend dat marters onder de warme motorkap van een auto kruipen en daar soms kabels ed. kapot bijten.

Wat kan je doen?

- Als je een afgesloten garage hebt, zet je auto dan binnen.
- Vodden met een vieze geur onder je auto leggen, vb. met ammoniak.
- Er bestaan roosters die onder je auto kunnen aangebracht worden onder spanning. Deze worden vb. gemaakt in Duitsland : www.mardersicher.de
- Parkeer je auto met de voorkant boven een plas.

Tot slot nog dit:

Van de verspreiding en levenswijze van marterachtigen in ons land is nog niet zoveel bekend. Daarom doet het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) een onderzoek naar het voorkomen en de levenswijze van marterachtigen. Hiervoor is er een marternetwerk opgericht dat over heel Vlaanderen dode marterachtigen inzamelt. Vind je een dode marter, wezel, bunzing (8), ... neem dan met hen contact op (contactadressen op de website www.natuurpunt.be/biodiversiteit). Zij komen het dode dier dan ophalen.

Ook de zoogdierenwerkgroep van Natuurpunt probeert zoveel mogelijk gegevens te verzamelen over alle zoogdiersoorten. Er zijn zelfs online in te vulen waarnemingsformulieren op de website. Geef zoveel mogelijk waarnemingen door!

Doodgereden bunzing

Meer info: www.natuurpunt.be/biodiversiteit
met verwijzing naar diverse websites

V.U. Willy Ibens - Coxiestraat 11 - 2800 Mechelen
foto's: archief Natuurpunt, Misjel Decler, Yves Adams, Rollin Verlinde, Hugo Willocx, Vlaco vzw, Albert Hidding.

Met steun van de
Vlaamse overheid